

OLIV TA‘LIM MUASSASALARIDA TALABALARNING MUSTAQIL TA‘LIMINI TASHKIL ETISHNING MAVJUD HOLATI

Qanoatova Nazokat Sotvoldi qizi

Andijon davlat pedagogika instituti

mustaqil izlanuvchisi

E-mail: nazokatatm@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur maqolada oliy ta‘lim muassasalarida talabalarning mustaqil ta‘limini tashkil etishning mavjud holati tahlil qilingan. Tadqiqotda mustaqil ta‘limning mazmun-mohiyati, uning zamonaviy ta‘lim tizimidagi o‘rni hamda kredit-modul tizimi sharoitida ahamiyatining ortib borishi ilmiy asosda yoritilgan.

Maqolada mustaqil ta‘limni samarali tashkil etishning pedagogik va metodik jihatlari, kognitiv-motivatsion yondashuv asosida talabalarning kasbiy kompetentligini rivojlantirish mexanizmlari ochib berilgan. Shuningdek, axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish imkoniyatlari, mavjud muammolar hamda ularni bartaraf etish yo‘llari SWOT tahlil asosida ko‘rsatib berilgan.

Tadqiqot natijalariga ko‘ra, mustaqil ta‘limni samarali yo‘lga qo‘yish talabalarning kasbiy tayyorgarligi, mustaqil fikrlash qobiliyati va uzluksiz o‘zini rivojlantirish ko‘nikmalarini shakllantirishda muhim omil hisoblanadi. Muallif tomonidan mustaqil ta‘limni takomillashtirishga qaratilgan amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: mustaqil ta‘lim, kredit-modul tizimi, kasbiy kompetentlik, kognitiv-motivatsion yondashuv, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, oliy ta‘lim.

Аннотация. В данной статье проанализировано современное состояние организации самостоятельного обучения студентов в высших образовательных учреждениях. В исследовании научно обоснованы сущность и содержание самостоятельного обучения, его роль в современной системе образования, а также возрастание его значимости в условиях кредитно-модульной системы.

В статье раскрыты педагогические и методические аспекты эффективной организации самостоятельного обучения, а также механизмы развития профессиональной компетентности студентов на основе когнитивно-мотивационного подхода. Кроме того, на основе SWOT-анализа показаны возможности использования

информационно-коммуникационных технологий, существующие проблемы и пути их решения.

Результаты исследования подтверждают, что эффективная организация самостоятельного обучения является важным фактором формирования профессиональной подготовки студентов, их способности к самостоятельному мышлению и навыков непрерывного саморазвития. Автором разработаны практические рекомендации по совершенствованию данного процесса.

Ключевые слова: самостоятельное обучение, кредитно-модульная система, профессиональная компетентность, когнитивно-мотивационный подход, информационно-коммуникационные технологии, высшее образование.

Abstract. This article analyzes the current state of organizing students' independent learning in higher education institutions. The study scientifically substantiates the essence and content of independent learning, its role in the modern education system, and the increasing importance of independent learning within the framework of the credit-module system.

The article reveals the pedagogical and methodological aspects of effectively organizing independent learning and describes the mechanisms for developing students' professional competence based on the cognitive-motivational approach. In addition, the opportunities for using information and communication technologies, existing problems, and ways to overcome them are presented based on a SWOT analysis.

The research results confirm that the effective organization of independent learning is an important factor in shaping students' professional training, independent thinking skills, and continuous self-development abilities. The author proposes practical recommendations aimed at improving this process.

Keywords: independent learning, credit-module system, professional competence, cognitive-motivational approach, information and communication technologies, higher education.

KIRISH. Hozirgi davrda ta'lim tizimi oldiga qo'yilgan vazifalarni bajarish, talabalarning mustaqil ravishda o'quv materiallarini o'zlashtirishi, ularning kasbiy o'sishini rag'batlantirish, ularda ijodiy faollikni tarbiyalashda hamda o'quv jarayoni sifatini oshirishda mustaqil ta'limning roli so'zsiz katta. Pedagogdan tayyor ma'lumot olgandan ko'ra mustaqil faoliyat jarayonida olgan bilimni o'zlashtirish nisbatan ancha yaxshi natija beradi.

Pedagog esa mustaqil ta'lim faqatgina talaba ushun emas, balki o'zi uchun ham kerak ekanligi, o'zini ishini osonlashtirish, mustaqil fikr yurita oladigan talabalar bilan muloqotda bo'lib, mustaqil bilimni boyitish va kelajakda xizmat pog'onalarida o'sishini ta'minlashini anglashi lozim. Shu bilan bir qatorda, pedagogning o'quv jarayonida talabalar bilan hamkorligi, ularning mustaqil ta'limga ishonchini shakllantirishi, o'qitishning yangi pedagogik texnologiyalardan foydalanayotganini ko'rsata olishi, ma'ruzalarni an'anaviy, ya'ni faqatgina ma'lumot berish bilan chegaralanmasdan, balki muammoli interaktiv usulda olib borishi kutilayotgan ijobiy natijalarga olib keladi. Mustaqil ta'limni faollashtirmasdan oliy ta'limda talabalarni samarali o'qitishni ko'z oldimizga keltirish qiyin. Hozirgi davr

mutaxassisidan yuqori darajadagi tayyorgarlik, mustaqil ravishda qarorlar qabul qila olish, belgilangan vazifalarni bajarish ushuni ko‘r ma‘lumotlar orasidan kerakligini tanlab olish va bu ma‘lumotlarni qayta ishlay olish talab qilinadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Hozirgi zamon talabiga javob bera oladigan mutaxassislar tayyorlash ushuni o‘quv jarayonini tashkil etishni jiddiy ravishda o‘zgartirish kerak, ya‘ni auditoriya soati, passiv ma‘ruza mashg‘ulotlar ulushini kamaytirish hisobiga talabalarning mustaqil ta‘lim olish salmog‘ini oshirish zarur. Talabalarning ta‘lim olishda an‘anaviy o‘qitish usulidan mustaqil faoliyatiga katta e‘tibor berib borish asosiy yetakchi g‘oyadir. Mustaqil ta‘lim talabalarga bilim berishda bu talabani o‘z holiga tashlab qo‘yish emas, balki pedagog tomonidan muntazam boshqariladigan talabalarning mustaqil faoliyatidir.

“Talabalarning mustaqil ta‘limidan asosiy maqsadlar quyidagilardan iboratdir:

- yangi bilim olish usullarini egallash, jarayonlarni mustaqil tahlil qila olish;
- auditoriyadagi mashg‘ulotlarda olgan bilimlarini mustahkamlash, shuqurlashtirish, kengaytirish va tartibga solish;
- me‘yoriy-huquqiy aktlar, ma‘lumotlar va maxsus adabiyotlar bilan ishlashni o‘rganish;
- o‘quv materiallarini mustaqil o‘rganish;
- faolligi, bilim orttirishi, ijodiy tashabbusi, mas‘uliyati va tartibligini rivojlantirish;
- olgan bilimlarini amaliyotda qo‘llay olishni shakllantirish;

mustaqil fikr yuritish, o‘z-o‘zini o‘stirish, o‘zining rejasini amalga oshirishni shakllantirish;

- tadqiqot qila olish qobiliyatini rivojlantirish”[1].

Hozirgi kundagi axborot makonining jadal rivojlanishi jarayonida, albatta, har bir soha xodimi butun kasbiy faoliyati davomida uzluksiz mustaqil ta‘lim olishi talab etiladi. Chunki har bir soha xodimlari o‘z salohiyatlari, kasbiy kompetentliklarini yuqori darajada saqlashlari ushuni mustaqil bilimi, ko‘nikma va malakalarini muntazam oshirib borishi, o‘z ustida tinmay ishlashlari, o‘qishlari kerak bo‘ladi. Ma‘lumki, bugungi kunda amalda an‘anaviy mustaqil ta‘lim olish tizimlari mavjud bo‘lib, mazkur tizimlar orqali talabalarning har semestrda kamida bir marta mustaqil ish topshirishlari belgilagan.

“A.Ibraimov tadqiqotlarida kasbiy faoliyatga tayyorgarlikda uzluksiz mustaqil ta‘lim olishning ijtimoiy-pedagogik zarurat ekanligiga to‘xtalib, respublikamizning bir qator olimlarining uzluksiz tizimida mustaqil ta‘lim olish ishlarini o‘rgangan va ushbu tizim turli sabablarga ko‘ra, zamonaviy talablarga to‘la javob bera olmayotganligi ta‘kidlangan”[2].

“J.Yo‘ldoshev an‘anaviy shaklda uzluksiz ta‘limda mustaqil ishlarni tashkil etish to‘g‘risidagi ma‘lumotlarni tahlil qilib, shunday xulosaga keladi: “58,3% tinglovshi mustaqil ta‘lim olishda faol ta‘lim elementlaridan foydalanilmasligini, 36,7% tinglovshi mustaqil ta‘lim olishga qodir emasligini, 26,1% esa to‘liq maqsadga erishmaganligi ko‘rsatilgan. Shunday qilib, oqibatda 62,3% tinglovchi kasbiy faoliyatida uzluksiz mustaqil ta‘lim olishdan qoniqish hosil qilmayotganligini bildiradi”[3]. “M.Jumaniyozova mustaqil ishlarni tashkil etish muddati, davriyligi, mazmunining bir xilligi, o‘quv jarayoniga yo‘naltiruvchi

motivatsiyalarni shakllantirishning samarali mexanizmi ishlab chiqilmaganligi kabi kamchiliklar mavjudligini ta’kidlagan”[4]. Demak, zamon talablari bilan amaldagi mustaqil ta’limni tashkil etish imkoniyatlari orasida nomutanosiblik jihatlari mavjud. Bundan ko‘rish mumkinki, yuqorida qayd etilgan muammolarni bartaraf etishga erishiladigan samarali uzluksiz mustaqil ta’lim olish usullarini ishlab chiqish zarurligi o‘z-o‘zidan ma’lum bo‘ladi.

Bu kabi muammo va kamchiliklarni bartaraf etish yuzasidan hozirgi kunda mustaqil ta’lim olish tizimida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan keng ko‘lamda foydalanish maqsadga muvofiqdir. Chunki sohaga oid yangiliklarni tezkorlik bilan amaliyotga joriy etishda muassasadagi pedagog-xodimlar asosiy shaxs hisoblanadi. Shuning ushun ham har bir sohaga oid yangiliklarning amaliyotga qay darajada tatbiq etilishi asosan pedagoglarga bog‘liqdir. Bu o‘z navbatida, tegishli sohalarda ta’lim olayotgan bo‘lg‘usi pedagoglarning zamon talablari asosida uzluksiz mustaqil ta’lim olishlarini ta’minlash vazifasini oldimizga qo‘yadi.

Mustaqil ta’lim g‘oyasi XX asrda raydo bo‘lgan, lekin uning manbalarini qadimgi faylasuflar davridan torish mumkin. Bu g‘oyaning umuminsoniy va falsafiy ahamiyati katta, chunki uning mazmun-mohiyati har bir insonga butun hayoti davomida doimiy takomillashish, ijodiy va kasbiy rivojlanish, bilim, ko‘nikma va malakalarini uzluksiz ravishda yangilab borish imkoniyatini ta’minlab berishdan iborat.

Uzluksiz ta’lim tushunshasi xorijiy adabiyotlarda quyidagi turli xil atamalar bilan talqin qilingan, jumladan, “davomiy ta’lim” (sotinuos edusation), “butun hayoti davomida olinadigan ta’lim” (lifelong edusation), “rermanent (uzluksiz) ta’lim (edusation rermanante)”, davom ettirilgan yoki uzluksiz ta’lim (sotinuuing edusation), “rekkurent ta’lim” (ressurrent edusation) va “asosiy ta’limdan keyingi olinadigan ta’lim (weiterbildung edusation)”. Mazkur ta’riflarda o‘xshashlik kuzatilib, bunda shaxsning ijodiy potensialini va ma’naviy dunyosini har taraflama boyitib borishga yo‘naltirilgan hamda bosqichma-bosqich tashkil etiladigan yaxlit jarayon yoki ta’lim muassasalarida va mustaqil ravishda o‘qib bilim orttirish asosida mahoratini takomillashtirib borishga qaratilgan tizimli faoliyat jarayoni ko‘rinishida ifoda etiladi. Shuning ushun har bir bo‘lg‘usi pedagog kelgusida kasbiy faoliyati samaradorligini oshirishga doir kundalik axborotlarni uzluksiz ravishda o‘rganib, mustaqil ta’lim faoliyatiga to‘liq tatbiq qilib borishi natijasidagina mustaqil ta’lim olish faoliyatining zamon talablari darajasida bo‘lishiga erishiladi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Tadqiqotlar jarayonida talabalarning mustaqil ta’lim olish faoliyati davomida kasbiy kompetentlilik darajasini kundalik oshirish maqsadida kognitiv-motivatsion yondashuv asosida mustaqil ta’lim olish mexanizmlarini ishlab chiqishni taqozo etadi. Jumladan, talabalarning fanlar doirasidagi bilimlari va kasbiy tayyorgarligidagi bo‘shliqlarni mustaqil aniqlash va to‘ldirib borishga harakat qilish, elektron ta’lim resurslaridan mustaqil foydalanish, majburiy bilishi lozim bo‘lgan masalalarni o‘rganish, kunning dolzarb masalalarini o‘rganish, kunning muammoli masalalarini o‘rganish, mualliflik ishlanmalarga oid masalalar, ilg‘or tajribalarni o‘rganish kabi mustaqil ta’lim olish mexanizmlarini nazarda tutish mumkin. Mazkur masalalar tegishli mutaxassislar tomonidan o‘qitishga oid o‘quvlar va mustaqil o‘qish shakllarida amalga oshiriladi.

Bunda talabalarning butun va kelgusi faoliyati davomida tezkor kasbiy tayyorgarligi holatini o‘rganish va aniqlangan bo‘shliqlar bilan ishlashga qaratilgan mustaqil ta’lim olishni amalga oshirish maqsadida zamonaviy elektron ta’lim resurslaridan uzluksiz mustaqil foydalanish imkoniyatini yaratish, fanlar o‘zgarganda yangi fanga doir bilishi lozim bo‘lgan bilim va ko‘nikmalar bo‘yicha majburiy o‘rganishga yo‘naltirilgan o‘quvlar tashkil etish, kunning dolzarb masalalarini o‘rganish bo‘yicha o‘quvlar tashkil etish, tegishli soha faoliyatida surunkali kuzatiladigan muammoli masalalarining kelib chiqishi va ularni bartaraf etish bo‘yicha bilim va ko‘nikmalarni egallash, sohada olib borilayotgan ilmiy tadqiqotlar natijalari, yangi ishlab shiqilgan ilmiy ishlanmalarning amaliyotdagi samaradorligi masalalariga bag‘ishlangan mualliflik ishlanmalarga oid masalalar, shuningdek, sohaga oid jahon va mahalliy tajribalarda mavjud ilg‘or tajribalarni o‘rganish kabi mustaqil ta’lim olishni tashkil etish nazarda tutiladi.

Shuningdek, talabalarning mustaqil ta’lim olish faoliyati davomida kasbiy kompetentlilik darajasini oshirish va ularning faoliyatini monitoring qilib borish maqsadga muvofiq, jumladan, talabalarning axborot-resurslarni mustaqil o‘rganishi, ilg‘or tajribalarni o‘rganishi, turli o‘tkazilgan qisqa o‘quvlarda ishtirok etishi asosida o‘z kasbiy tayyorgarligidagi bo‘shliqlarni to‘ldirib borishi va boshqa tadbirlarda ishtirok etishi holatini o‘rganib borish lozim.

O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 31-dekabrdagi “Oliy ta’lim muassasalarida ta’lim jarayonini tashkil etish bilan bog‘liq tizimni takomillashtirish shora-tadbirlari to‘g‘risida”gi 824-son Qarori va bir qator me‘yoriy hujjatlarda mavzuning dolzarbligini ta’kidlovchi, ta’lim siyosatining yo‘nalishini begilab beruvchi muhim asoslarni belgilab beradi. Nizomning 6-bob “Baholash, baholarni konvertatsiya qilish” 31-bandida “Baholash usullari fan yoki modul doirasidagi talabaning yutuqlarini aks ettiruvchi va tasdiqlovchi yozma, og‘zaki, amaliy ish, loyiha, portfolio va nazoratlar kabi turlarni o‘z ishiga qamrab oladi” deb qayd etilganligi, bu esa, ilg‘or xorijiy tajribalarni ta’lim tizimiga keng joriy etish, talabalarning mustaqil ta’lim olish mexanizmlarini takomillashtirishga qaratilgan zamonaviy axborot kommunikatsion texnologiyalarni qo‘llash mexanizmini takomillashtirishni va mavzuning dolzarbligini taqozo etadi.

Oliy ta’lim muassasalari talabalarining mustaqil ta’lim olishida axborot texnologiyalari muhim vositaga aylanib bormoqda. Mamlakatimizda axborot texnologiyalari masalalari bo‘yicha ichki me‘yoriy-huquqiy baza takomillashtirib borilmoqda. Mazkur yo‘nalishda AKT sohasiga oid milliy qonunchiligimiz inventarizatsiya qilinib, Avstriya, AQSh, Germaniya, Janubiy Koreya, Yaroniya kabi davlatlarning tajribalari har tomonlama tahlil etilmoqda. Xorijiy tajribalarni o‘rganish asosida talabalarning mustaqil ta’lim olishida axborot texnologiyalaridan foydalanish jarayoni SWOT tahlili amalga oshirildi (1.2.1-jadval).

1.2.1-jadval

Oliy ta’lim muassasalarida talabalarning mustaqil ta’limini tashkil etishning SWOT tahlili

MANFAATLI OMILLAR	MANFAATSIZ OMILLAR
-------------------	--------------------

Ichki muhit omillari	
S – KUCHLI TOMONLARI	W – ZAIF TOMONLARI
davlat tomonidan mustaqil ta'limni rivojlantirishga katta e'tibor qaratilishi; elektron qo'llanmalardan foydalanish va ixtiyoriy vaqt mobaynida saqlab olish imkoniyati mavjudligi; ilg'or shet davlatlari bilan o'zaro hamkorlik aloqalari yo'lga qo'yilgan; internet tizimiga egalik; veb-saytga egalik va unda mustaqil ta'limga doir oshiq ma'lumotlar joylashtirilishi; interaktiv muhit yo'lga qo'yilgani; axborot resurs markazlari mavjudligi; axborot texnologiyalaridan foydalanish salohiyatiga ega ekani va bu bo'yisha tajriba ortib borayotgani; har bir talaba o'zining alohida kompyuteriga ega ekani; ma'lumotlar, o'quv topshiriqlarni onlayn to'ldirish imkoniyati borligi.	yuqori malakali kadrlar yetishmasligi; faqat texnik va tashkiliy tomondan yondashuv; talabalarni axborot texnologiyalari bo'yisha bilim-malakasini muntazam oshirib borishga e'tiborning sustligi; dasturlarining doimo yangilanib borilmasligi; veb-saytlarning yangilanib borilmasligi; topshiriqlarni nazoratsiz qoldirish; mustaqil ta'lim holati bo'yisha muntazam ma'lumotlarni yangilab borilmasligi; talabaning AKT bo'yisha yetarli bilimga ega bo'lmasligi; axborot texnologiyalarining texnik jihatidan talabga javob bermasligi; mustaqil ta'lim faoliyatiga doir zarur bo'lgan axborotlardan talabalar o'z vaqtida to'g'ri va to'liq xabardor bo'lmasligi; talabalarining muhim ma'lumotlardan betartib foydalanishi.
Tashqi muhit omillari	
O – IMKONIYATLAR	T – XATARLAR
Mustaqil ta'limni baholash samaradorligi mezonlari va metodlarini ishlab shiqish; mustaqil ta'lim tizim va vositalarini barqarorligini ta'minlashni zamonaviy usullarini tadbiq qilish (innovatsion texnologiyalarni klassterlash, virtuallashtirish va boshqalar); mazkur yo'nalishda rivojlangan mamlakatlarning ilg'or tajribasini o'rganish; mustaqil ta'limni bajarishning innovatsion shakllarini qo'llash, zamon talablariga mos tarzda takomillashtirish; mustaqil ta'limni tashkil etishda axborotni izlash, uni qayta ishlash, uni	AKTning taraqqiyoti, axboriy tahdidlarning turlari va usullari tobora ko'rayib borayotgani; yangidan-yangi virusli dasturlar ishlab shiqilayotgani; zamonaviy axborot texnologiyalariga ega bo'lmaslik; zararli dasturlarning ishlab shiqilishi; veb-saytlarning dasturiy-texnik jihatdan mukammal emasligi; ma'lumotlarning muhimlik darajasiga qarab saralanmasligi; respublika miqyosida yagona andozadan f; mustaqil ta'limni baholash va bashoratlash shakllari, metodlari va vositalarini mukammal emasligi; topshiriqlar muntazam nazorat qilinmasligi

saqlash va undan foydalanish ko‘nikmalarini shakllantirish maqsadida fakultativ dars mashg‘ulotlarini oliy ta’lim dasturlariga kiritish	
---	--

Bugungi kunda Oliy ta’lim muassasalarida kredit-modul tizimida mustaqil ta’limga e’tibor sezilarli darajada oshdi. Bu tizim o‘quv jarayonini yanada moslashuvchan va talabaga yo‘naltirilgan qilib, mustaqil ta’limga keng imkoniyatlar yaratadi. Kredit-modul tizimida mustaqil ta’limga e’tiborning oshishiga bir qancha omillar sabab bo‘ladi, xususan, o‘quv jarayonining moslashuvchanligi, talabaning o‘z-o‘zini boshqarish qobiliyatini rivojlantirish, mustaqil ta’lim resurslariga kirish imkoniyati, talabalarning mustaqil ta’lim usullarini tanlash erkinligi mavjudligi.

Kredit-modul tizimi talabalarga mustaqil ta’lim jarayonini o‘zlarining ehtiyojlari va qiziqishlariga mos ravishda rejalashtirish imkoniyatini beradi. Talabalar o‘zlariga qiziqarli mavzularni tanlab, mustaqil ta’lim tempini belgilashi mumkin. Shuningdek, kredit-modul tizimi talabalarni mustaqil ta’lim olish faoliyatini boshqarishga, mustaqil bilimlarini baholashga va mustaqil ta’lim usullarini tanlashga undaydi, bu tizim talabalarga onlayn kurslar, elektron kitoblar, video darsliklar va boshqa mustaqil ta’lim resurslariga kirish imkoniyatini beradi. Shu bilan birga, kredit-modul tizimi talabalarga turli xil o‘rganish usullarini tanlash imkoniyatini beradi, masalan, an’anaviy darslar, onlayn kurslar, loyihaviy ta’lim, portfoliy ta’lim va boshqalar.

Kredit-modul tizimida mustaqil ta’limga e’tiborning oshishiga qaramay, mustaqil ta’limni tashkil etish va boshqarish, talabalarning mustaqil ta’limga tayyorgarligi, mustaqil ta’lim resurslarining sifati bilan bog‘liq ba’zi muammolar ham mavjud. Mustaqil ta’limni samarali tashkil etish va boshqarish uchun o‘qituvchilarning malakasi va tajribasi muhim ahamiyatga ega. Ba’zi talabalar mustaqil ta’limni tashkil etish va boshqarishga tayyor bo‘lmashligi mumkin. Barcha mustaqil ta’lim resurslari sifatli bo‘lmashligi ham mumkin.

Hozirgi kunda kredit-modul tizimiga o‘tish bilan birga mustaqil ta’limga ajratilgan soatlar soni sezilarli darajada oshdi. O‘quv jarayoni yanada moslashuvchan bo‘lib, talabalar mustaqil ta’lim jarayonini o‘zlarining ehtiyojlari va qiziqishlariga mos ravishda rejalashtirish imkoniyatiga ega bo‘lishdi. O‘qituvchilar ham talabalarni mustaqil ta’limga undashga va ularga bu borada yordam berishga ko‘proq e’tibor qaratmoqdalar.

Pedagogika ta’lim yo‘nalishi misolida “Xalq pedagogikasi” fanini olib, undagi mustaqil ta’limga ajratilgan soatlarni tahlil qilsak, quyidagilarni ko‘rish mumkin:

An’anaviy ta’limda “Xalq pedagogikasi” fani asosan darsliklar va o‘qituvchining ma’ruzalariga asoslangan edi. Mustaqil ta’limga ajratilgan soatlar soni juda kam edi. Talabalar asosan darsliklarni o‘qish va o‘qituvchining bergan topshiriqlarni bajarish bilan shug‘ullanar edilar. Mustaqil tadqiqotlar, xalq pedagogikasi manbalarini o‘rganish, xalq ta’limi an’analarini o‘rganish kabi faoliyatlar kam amalga oshirilgan.

Hozirgi kunda kredit-modul tizimiga o‘tish bilan birga “Xalq pedagogikasi” fanida mustaqil ta’limga ajratilgan soatlar soni sezilarli darajada oshdi. Talabalarga xalq

pedagogikasi manbalarini, xalq ta’limi an’alarini o‘rganish, mustaqil tadqiqotlar olib borish imkoniyati beriladi. Talabalarga mustaqil ta’limni samarali amalga oshirish uchun onlayn resurslar, elektron kitoblar, video darsliklar va boshqa o‘quv materiallari taqdim etiladi.

O‘qituvchilar talabalarni mustaqil ta’limga undashga va ularga bu borada yordam berishga ko‘proq e’tibor qaratmoqdalar. Misol uchun “Xalq pedagogikasi” fanida maktab ta’limi an’alarini o‘rganishga doir mavzularda mustaqil ishlarni bajarish uchun talabalarga 2-3 hafta vaqt ajratilishi mumkin. Talabalar bu vaqt davomida o‘z mintaqalarining maktab ta’limi an’alarini o‘rganishlari, xalq pedagogikasi bo‘yicha kitoblarni o‘qishlari, xalq og‘zaki ijodi namunalarini tahlil qilishlari, o‘z tadqiqotlarining natijalarini seminarlarda taqdim etishlari mumkin.

Mustaqil ish ko‘pgina fanlarda mustaqil ta’lim o‘quv jarayonining muhim qismidir. Mustaqil ishni bajarish va baholash tartibi fanning xususiyatiga, o‘quv rejasiga va o‘qituvchining uslubiga qarab farq qilishi mumkin. Ammo umumiy holda, mustaqil ish quyidagi tartibda bajariladi va baholanadi:

Mavzu tanlash va topshiriq berish. O‘qituvchi talabalarga mustaqil ishning mavzularini belgilaydi yoki talabalarga ma’lum bir doira ichida o‘zlari mavzu tanlash imkoniyatini beradi. O‘qituvchi mustaqil ishning maqsadlari, vazifalari, bajarish muddati va talablarini aniq belgilaydi. O‘qituvchi talabalarga mustaqil ishni bajarish uchun kerakli resurslar, masalan, kitoblar, maqolalar, onlayn manbalarni taqdim etadi.

Mustaqil ishni bajarish. Talabalar o‘zlariga berilgan topshiriqni o‘rganib chiqadilar. Talabalar kerakli ma’lumotlarni to‘playdilar, tahlil qiladilar va xulosalar chiqaradilar. Talabalar mustaqil ishni yozma shaklda, taqdimot shaklida yoki boshqa formatda bajaradilar.

Mustaqil ishni topshirish. Talabalar mustaqil ishni belgilangan muddatda o‘qituvchiga topshiradilar. O‘qituvchi topshirilgan ishlarni tekshiradi va baholash mezonlariga muvofiq baholaydi.

Mustaqil ishni baholash. Mustaqil ishni baholashda bir qancha mezonlar hisobga olinadi, xususan, ishning mavzuni ochib berish darajasi, ma’lumotlarning to‘g‘riligi va ishonchliligi, tahlilning chuqurligi va sifatliigi, xulosalarning aniqligi va mantiqiyliigi, ishning dizayni va taqdimotining sifatliigi kabi. O‘qituvchi mustaqil ishni baholash natijasida talabaga baho beradi va ishning kuchli va zaif tomonlarini ko‘rsatib beradi.

Mustaqil ishni himoya qilish. Ba’zi hollarda talabalar o‘zlarining mustaqil ishlarini himoya qilishlari mumkin. Himoya qilishda talabalar o‘z ishlarini taqdim etadilar va o‘qituvchi va boshqa talabalarning savollariga javob beradilar. Mustaqil ishni bajarish va baholash jarayoni talabalarni mustaqil fikrlashga, mustaqil bilimlarini chuqurroq o‘rganishga, ma’lumotlarni tahlil qilishga va xulosalar chiqarishga o‘rgatadi.

Ta’lim sohasidagi tadqiqot usullarini bilishi, tadqiqotlar olib borish va natijalarini tahlil qilish, tadqiqot natijalarini taqdim etish va ularni amaliyotda qo‘llay olishi, kasbiy axloq va ma’naviy jihatdan ta’lim sohasidagi axloqiy qoidalarga rioya qilishi, talabalarga nisbatan hurmat va adolatli munosabatda bo‘lishi, kasbiy o‘zini o‘zi rivojlantirishga e’tibor qaratishi, ta’lim sohasiga hissa qo‘shishga intilishi kabi kasbiy malakalarga ega bo‘lishi muhim ahamiyatga ega.

Kommunikatsiya va jamoa bilan ishlashda talabalar, ota-onalar, o‘qituvchilar va boshqa tomonlar bilan samarali muloqot qilishi, jamoa bo‘lib ishlash va hamkorlik qilishi, muammolarni hal qilish va qarorlar qabul qilishi, o‘z fikrlarini aniq va tushunarli tarzda ifoda etishi, texnologiyalar bilan ishlashda zamonaviy texnologiyalarni ta’lim jarayonida qo‘llash, onlayn ta’lim resurslari bilan ishlay olishi, ma’lumotlarni qidirish va tahlil qilish, ta’limda texnologiyalarni qo‘llash bo‘yicha bilimlarni doimiy ravishda oshirib borishi alohida ahamiyat kasb etadi.

XULOSA. Yuqoridagi malakalar pedagogika ta’lim yo‘nalishi bitiruvchilarining kasbiy faoliyatini samarali va muvaffaqiyatli bajarishga yordam beradi. Pedagogika ta’lim yo‘nalishi bitiruvchilari o‘zlarining olgan bilimlari va malakalarini ta’lim muassasalarida, tadqiqot institutlarida, davlat va nodavlat tashkilotlarida, shuningdek, o‘zlarining shaxsiy bizneslarida qo‘llashi mumkin.

Shunday qilib, talabalarining mustaqil ta’lim olish qobiliyatini rivojlantirish nafaqat zamonaviy ta’lim jarayonining talablari, balki shaxsiy va kasbiy muvaffaqiyatning asosi sifatida ham katta ahamiyatga ega. Bu jarayonni samarali yo‘lga qo‘yish uchun ta’lim muassasalari mustaqil ta’limga oid innovatsion yondashuvlarni qo‘llashi va talabalarni faol rivojlanishga undovchi sharoitlarni yaratishi zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Иванова Н.В. Методика развития гностических умений в наuchнометодической деятельности студентов (немецкий язык, языковой вуз): дис. – М.: автореф. дис.... канд. пед. наук, 2011.
2. Chanduvi D. A. G., Lama G. L. R., Morey N. D. Analysis of research literature of professional competency models with a cognitive-motivational approach // *Procedia-Social and Behavioral Sciences*. – 2015. – T. 171. – С. 1400-1409.
3. Valle A. et al. Cognitive, motivational, and volitional dimensions of learning: An empirical test of a hypothetical model // *Research in higher education*. – 2003. – T. 44. – С. 557-580.
4. Karpova S. I. et al. Information and communication technologies in education: Video games as an effective environment for the development of self-directed learning of students // *Technology*. – 2021.
5. Проняева М.В. Когнитивно-мотивационный подход в изучении иностранного языка на неязыковых факультетах // *Colloquium-journal*. – Голопристанський міськрайонний центр зайнятості= Голопристанский районный центр занятости, 2019. – №. 22-5. – С. 56-58.
6. Козлова М.А. Когнитивно-мотивационный анализ результатов педагогического эксперимента // *Актуальные проблемы преподавания математических и естественно-научных дисциплин в образовательных организациях высшего образования*. – 2021. – С. 270-278.
7. Strobel A. et al. Cognitive motivation as a resource for affective adjustment and mental health // *Frontiers in Psychology*. – 2021. – T. 12. – С. 581681.

8. Stacy A. W., Newcomb M. D., Bentler P. M. Cognitive motivation and drug use: a 9-year longitudinal study // Journal of abnormal psychology. – 1991. – T. 100. – №. 4. – C. 502.
9. Red’ko L., Yuzhakova M., Yanushevskaya M. Creative independent learning for developing students’ professional competencies // Procedia-Social and Behavioral Sciences. – 2015. – T. 214. – C. 319-324.
10. Mykytyn T. et al. Strategies for activating independent learning activities of students in biology classes // Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University. – 2024. – T. 11. – №. 1. – C. 155-163.
11. Wong L. Developing independent learning skills for postgraduate students through blended learning environment // Journal of Cases on Information Technology (JCIT). – 2013. – T. 15. – №. 1. – C. 36-50.
12. Daniyarovna H. S., Istamovich K. D., Ilhom U. The Contents of Students’ Independent Education and Methods of Implementation // Psychology and Education Journal. – 2021. – T. 58. – №. 2. – C. 1445-1456.
13. Ibraymov A.E. Kasbiy faoliyat davomida uzluksiz masofaviy malaka oshirish taryektoriyasi. // Ilm sarchashmalari ilmiy-nazariy jurnal. 12.2020. 148-150-betlar.
14. Yo‘ldoshev J. Olit ta’lim pedagogikasi. Darslik. // Toshkent. 2008. 300-355 b.
15. Jumanioyozova M. Pedagogik mahorat. // Toshkent. 2005. 250-255 b.